

SEMIOTICA

“Gândim numai în semne” (C.P. 2.302)¹.

Semnele, semiotica

Orice comunicare se poate face doar prin modalități înțelese de parteneri: cuvinte (scrise sau vorbite), imagini, schițe, gesturi, acțiuni cu o semnificație etc. Toate aceste modalități nu sunt altceva decât semne, caracterizate de faptul că reprezintă (în locul unui) obiect pentru un interpretant, conform definiției date de Charles Sanders Peirce:

“Definesc Semnul ca ceva ce este în așa fel determinat de altceva, numit Obiectul său, și care, determină un anumit efect asupra unei persoane, efect pe care-l numesc Interpretantul său, încât acesta din urmă este determinat mijlocit de primul” - (Peirce 1990, p. 254)

“Un semn ... ține locul a ceva pentru cineva, în anumite privințe sau în virtutea anumitor însușiri. El se adresează cuiva, creând în mintea acestuia un semn echivalent, sau poate un semn mai dezvoltat.” (C.P. 2.228).

Semiotica este știința care studiază semnele sub toate aspectele: formarea lor, clasificarea tipurilor de semne, utilizarea semnelor în activitățile umane. Ferdinand de Saussure considera că semiologia (semiotica) este o parte a psihologiei sociale, ea fiind “o știință care să studieze viața semnelor în cadrul vieții sociale” (de Saussure 1988).

C.S. Peirce a considerat semiotica drept știința care studiază procesele de **semioză** (de semnificare). Thomas Sebeok, unul dintre cei mai importanți semioticieni contemporani, consideră că semioza este “fenomenul care deosebește formele de viață de obiectele neînsuflețite” (Sebeok 2002, pag. 19). Dacă semioza este caracteristică tuturor ființelor vii, gândirea este specifică omului. Peirce constată că și la acest nivel semiotica este esențială, enunțând că “gândim numai în semne” (C.P. 2.302).

Cum toate științele utilizează semnele sub o formă sau alta, se poate spune că semiotica este o știință a științelor. În domeniul științei calculatoarelor, de exemplu, semnele au un rol primordial, plecând de la reprezentarea datelor prin cifre binare cât și în forma limbajelor de programare (structuri formate din semne), a formalismelor matematice și logice, și, nu în ultimul rând, a interfețelor grafice sau textuale.

După cum s-a văzut mai sus, C.S. Peirce a definit semnele prin așa numitul **triunghi semiotic**, în care sunt evidențiate semnul, obiectul semnificat și cel care interpretează semnul:

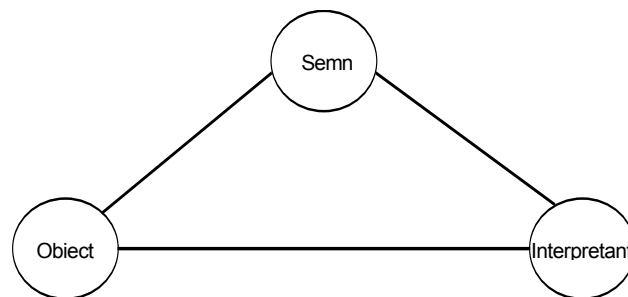

Figura 1 Triunghiul semiotic

Ferdinand de Saussure, profesor de lingvistică considerat alături de Peirce ca fondator al semioticii (și, în plus, un provăduitor al structuralismului), definește semnul doar prin două entități: **semnificantul** și

¹ Această notație este folosită pentru indexarea operei filosofului american Charles S. Peirce

semnificatul (de Saussure 1986, pag 53), ca o “entitate psihică cu două fețe” (Reboul și Moeschler 2001, pag 143). El pune ca prim principiu **arbitrariul semnului** (de Saussure 1986, pag 54), despărțind reprezentările mentale de entitățile reprezentate. Deși ia în considerare aspectele psihologice ale semnului, definiția lui de Saussure este mecanicistă, fiind asemănătoare teoriilor formaliste în definirea fundamentelor matematicii, care elimină interpretantul, subiectivitatea. Interpretantul lui Peirce apare însă și la Saussure, din altă perspectivă, când vorbește, de exemplu, de masa vorbitorilor, de forțele sociale care acționează asupra limbii (op. cit, pag. 60-61).

Ternaritatea în care Peirce concepe semiotica este strâns legată de metafizica sa. El face o clasificare a ideilor în trei clase, în care terțiaritatea le caracterizează pe cele mai complexe:

“... împart ideile în trei clase: a Primarității, a Secundarității și a Terțiarității. ... Ideile tipice ale Primarității sunt calități ale simțirii, sau simple aparențe. ... Tipul unei idei de Secundaritate este experiența efortului disociat de ideea unui scop care urmează a fi atins. ... Dacă luăm indiferent ce relație triadică obișnuită, vom găsi în ea întotdeauna un element mental. Acțiunea brută este secundaritate, orice mentalitate implică terțiaritate” (C.P. 8.328 - 8.331).

După cum relevă Peirce, nu este nevoie să se meargă mai departe cu aceste distincții. Ideile de nivel mai înalt (patru, cinci etc.) pot fi reduse la combinații între primele trei clase. Aceste prime trei clase nu pot fi însă reduse la altele mai simple.

În acest context, înțelegerea semnelor în teoria lui Peirce se poate face considerându-le ca o manifestare a ideii de terțiaritate:

“Terțiaritatea este relația triadică ce există între un semn, obiectul său și gândul interpretant ... Orice concept este, desigur, un semn.” (C.P. 8.332).

Importanța ideii de Terțiaritate în definirea semnelor, în contextul în care semnele stau la baza oricărei activități umane nu este întâmplătoare, dacă ne gândim la metafizica lui Peirce și la faptul că el încercă să includă celebrele categorizări făcute de Aristotel și Kant (vezi și secțiunea referitoare la ontologii sau Sowa 1999).

Clasificări ale semnelor

Se pot face mai multe clasificări ale semnelor. O primă clasificare a semnelor este cea concepută de Peirce în funcție de relațiile semnelor cu cele trei elemente ale triunghiului semiotic (semne, obiecte și interpretanți). Se obțin astfel: sintaxa, semantica și pragmatica. Dacă cele trei clase obținute se împart în funcție și de clasificarea lui Peirce în cele trei clase de idei, se formează 3x3 grupe de semne. De fapt, Peirce merge mai departe în clasificări bazate pe triplete de câte trei clase.

În primul rând, dacă se **consideră semnele în sine, independent de obiectul semnificat sau de interpretant**, se constituie o **sintaxă**, sau după cum spunea Peirce, o “grammatica speculativă” (C.P. 2.229). De exemplu, principalul rol al sintaxei unei limbi este precizarea modului de structurare a cuvintelor (semnelor) pentru a forma propoziții (secvențe de semne). Pentru aceasta, în sintaxa limbii respective se face și o categorizare a semnelor (cuvintelor), de exemplu, în substantive, verbe, adjective, prepoziții, conjuncții etc. Un limbaj este astfel mulțimea secvențelor de semne considerate ca acceptabile (valide).

Conform primarității, secundarității și terțiarității, semnele pot fi clasificate în (clase pe care am putea să le denumim semne primare, secundare sau terțiare):

- **Qualisemne** - semne care nu au nici o identitate, care exprimă doar o calitate. Un qualisemn se referă, de obicei, la calitatea senzorială a unui semn (de exemplu, faptul că un buton este de culoare albastră sau un cuvânt este evidențiat printr-o calitate aparte, cum ar fi tipărirea

îngroșată). Am putea adăuga aici și calități ale cuvintelor, cum ar fi faptul că un cuvânt este un substantiv, că este de un anumit gen, număr, caz etc.

- **Sinsemne** - semne individuale (într-o denumire mai actuală ocurențe sau “**tokeni**”, vezi Sebeok 2002, pag.62), de exemplu, un buton plasat într-o interfață de comandă a unui program de calculator. Un sinsemn poate avea mai multe qualisemne (de exemplu, un buton poate fi roșu, mare și cu colțuri rotunjite).
- **Legisemne** - care exprimă un tip general de semne, un semn-lege, un **tip**, o clasă de ocurențe, de tokeni. Un legisemn este, de exemplu, un cuvânt, în general, de exemplu, “buton”, sau semnul grafic generic buton.

Prin considerarea **relației semnelor cu obiectele denotate** se obține **semantica** sau “logica propriu-zisă” (C.P. 2.229). Cele trei tipuri de semne corespunzătoare (primare, secundare, terțiare) sunt în acest caz de următoarele tipuri:

- **Iconuri**, care “și-ar poseda caracterul semnificativ chiar dacă obiectul său nu ar exista” (C.P. 2.304). Un icon are o **asemănare** cu obiectul denotat, prin aceasta putându-se face identificarea între semn și obiect.
- **Indici**, adică semne din care se poate deduce existența unui obiect. În definiția lui Peirce, un indice este un “semn care și-ar pierde pe dată caracterul ce face din el un semn dacă obiectul său ar fi îndepărtat dar nu și-ar pierde acest caracter în absența unui interpretant” (C.P. 2.304). Spre deosebire de iconuri (asociere prin asemănare) și simboluri (caracterizate de operații intelectuale), indicii au o acțiune prin contiguitate (C.P. 2.306), sunt legați printr-o **relație fizică** cu obiectul denotat.
- **Simboluri**, care sunt semne numai prin existența unui **interpretant** și nu doar prin asemănare sau relație fizică. Un simbol, “în absența unui interpretant și-ar pierde caracterul ce face din el un semn” (C.P. 2.304). Simbolurile au un rol deosebit de important în existența noastră. Ele sunt probabil cel mai important tip de semne, fiind totodată legate de antropologie, imagistică sau chiar subiectul unui domeniu distincte, al simbolisticii. Deosebit de important în acest sens este și procesul prin care se formează simbolurile, cauza prin care un icon devine un simbol (și altul nu).

“Simbolurile cresc. Ele iau ființă dezvoltându-se din alte semne, în particular din iconi sau din semne mixte care țin de iconi și de simboluri. Gândim numai în semne. Aceste semne mentale au o natură mixtă; părțile lor care sunt simboluri se cheamă concepte. Dacă un om produce un simbol nou, o face prin gânduri care presupun concepte. Astfel un simbol nou se poate dezvolta doar din simboluri.” (C.P. 2.302).

Dacă se are în vedere **cum este reprezentat semnul de către interpretantul său** discutăm de “retorica pură” (C.P. 2.229) sau **pragmatică**. Aici cele trei tipuri de semne sunt:

- **Remă** sau **termen**, adică un semn despre care nu se poate spune că este adevărat sau fals, ci doar că există (de exemplu, un cuvânt individual).
- **Dicisemn** sau **propoziție** care poate fi asertată ca adevărată sau falsă;
- **Raționament**, care leagă mai multe propoziții, pe baza valorilor lor de adevăr.

Putem grupa toate tipurile de semne de mai sus în următorul tabel:

Tabela 1. Clasificarea semnelor la Peirce

	semn-semn (sintaxă)	semn-obiect (semantică)	semn-interpretant (pragmatică)
primare	qualisemn	icon	termen (remă)
secundare	sinsemn	indice	propoziție (dicisemn)
terțiare	legisemn	simbol	raționament

După cum spuneam, Peirce merge mai departe cu clasificările triadice, făcând noi combinații, ce ne amintesc de combinatorica lui Lullus. De exemplu, el clasifică iconii în imagini (qualisemne iconice), diagrame (sinsemne iconice) și metafore (legisemne iconice) iar raționamentele, care produc simboluri dicent în deductive, inductive și abductive. Mai mult, el consideră și toate combinațiile posibile triadice de tipuri de semne din tabelul anterior, obținând zece categorii (CP 2.254-2.264):

Tabela 2. Combinații de semne

I Qualisemn Iconic Rematic	V Legisemn Iconic Rematic	VIII Simbol Rematic Legisemn	X Raționament Simbolic Legisemn
II Sinsemn Iconic Rematic		VI Legisemn Indicial Rematic	IX Simbol Dicent Legisemn
III Sinsemn Indicial Rematic		VII Legisemn Indicial Dicent	
IV Sinsemn Indicial Dicent			

Există și alte clasificări ale semnelor, în afara celor peirciene. De exemplu, Sebeok delimitează șase tipuri de semne, adăugând la iconi, indici (indecși) și simboluri trei tipuri noi: semnalele, simptomele și numele. **Semnalul** este un semn care “declanșează în mod mecanic (natural) sau convențional (artificial) o anumită reacție din partea unui receptor” (Sebeok 2002, pag. 65-66). **Simptomul** “este un semn compulsiv, automat, non-arbitrar, astfel încât semnificantul este cuplat cu semnificatul sub forma unei legături naturale” (Sebeok 2002, pag 68-69). Simptomele se pot grupa în configurații ce formează un **sindrom**. În sfârșit, **numele** sunt semne caracterizate de faptul că au o clasă extensională pentru designatul lor, că există mai mulți indivizi care au același semn denotant. De exemplu, există mai multe persoane care răspund la numele Veronica (Sebeok 2002, pag.83).

O altă clasificare a sistemelor de semne, în funcție de existența unor relații cu alte semne sau obiecte denotate (sintaxă respectiv semantică) este în următoarele clase :
(http://www.cs.vu.nl/~mmc/tbr/content_pages/repository/nel/conf2.html)

- **Informale**, care sunt caracterizate preponderent de relații semantice și mai puțin, sau chiar de loc de o sintaxă. Astfel de semne sunt întâlnite, de exemplu, în politică sau religie.
- **Formale**, caracterizate în special de sintaxă și mai puțin, sau chiar de loc de semantică. Aici se încadrează logica formală, teoria limbajelor formale sau matematica pură.
- **Notationale**, care au și sintaxă și semantică. Aici se pot enumera limbile naturale, notațiile muzicale, chimice, matematica și logica aplicată etc. Aceste semne pot fi, la rândul lor, clasificate în notații:
 - ale existenței (folosind scrisul sau cititul);
 - pentru grupare;
 - cantitative, folosite, de exemplu, în aritmetică sau algebră;
 - pentru formă, specifice geometriei;
 - valorice, în bani;
 - ale emergenței - chimia;
 - succesiunii - muzica, dansul și programarea calculatoarelor;
 - relaționale, în cartografie sau teoria grafurilor.

Charles Morris a făcut o altă clasificare a semnelor, plecând de la teoria acțională (behavioristă) a lui Mead (Posner 1985, pag.86-87), care definește acțiunile (actele) ca având un început, un sfârșit, fiind generate de un impuls și putând fi structurate în funcție de scopul urmărit. Mead a identificat trei stadii într-o acțiune, diferențiate de impulsurile determinante:

- **orientare**, generată de impulsuri perceptive;
- **prelucrare**, generată de impulsuri de prelucrare;
- **îndeplinire**, caracterizată de impulsuri de satisfacere sau defulare.

Morris clasifică semnele conform celor trei stadii de mai sus în semne (Posner 1985, pag.92-93):

- **designative**, prin care agentul capătă informații de orientare;
- **prescriptive**, care îi indică agentului cum să se comporte;
- **apreciative**, care îi permit agentului să aprecieze efectul acțiunilor sale.

(http://www.cs.vu.nl/~mmc/tbr/content_pages/repository/nel/conf2.html)

PRAGMATICA

Pragmatica ia în considerare nu numai înțelesul în sine, izolat, al unui text, al unei comunicări, așa cum procedează semantica. Ea se preocupă de succesul sau eșecul comunicării, de schimbarea înțelesurilor în funcție de situație (persoană, loc, timp, istoric etc.) de rolul contextului.

Din punctul de vedere semiotic al lui Peirce, pragmatica include toate cele trei elemente ale triunghiului semiotic în analiza semnelor. Distincția sintaxă - semantică - pragmatică a fost făcută prima dată de Charles Morris în 1938. Pragmatica este definită cu nuanțe diferite în funcție de perspectivă. O constantă în toate perspectivele este însă importanța considerării interpretantului uman.

Un alt element important în pragmatică este timpul, succesiunea mai multor acțiuni, analiza efectului unei acțiuni comunicative, a unui mesaj, a unei replici verbale (sau textuale) în funcție de **contextul** ei. De exemplu, propoziția “Știi cât este ceasul?”, poate avea diverse reacții la un interlocutor în funcție de context. Unii interlocutori se vor grăbi să ne spună cât este ora. În schimb, dacă ne spune acest lucru mama sau soția, s-ar putea să fie nu o întrebare ci o atenționare asupra orei înaintate... Dacă punem această întrebare unui vânzător de ceasuri (eventual și indicând un anumit ceas), el ne va răspunde prin costul ceasului.

O consecință a celor de mai sus este că pragmatica aduce elemente suplimentare față de semantică, esențiale în înțelegerea semnificației unui mesaj. Pragmatica este văzută de S. Levinson ca semnificație dincolo de semantică (“meaning minus semantics”, Ionescu-Ruxăndroiu 2003, pag.15), de Ch. Fillmore ca “un alt fel de semantică” (Ionescu-Ruxăndroiu 2003, pag.16) sau ca “acele mecanisme care permit să se comunice mai mult decât se spune de fapt”, de către Georgia Green (Ionescu-Ruxăndroiu 2003, pag.17).

Dintr-o altă perspectivă, se poate spune că pragmatica se ocupă cu aspectele prin care se asigură coerența unui text sau a unei secvențe de acte de comunicare, așa numita **izotopie** (Ionescu 1997, pag.190). Un text, în general, o secțiune dintr-un manual, o prelegere, un dialog, pentru a avea sens, trebuie să fie coerente (lucru în consonanță și cu principiile holiste, hermenutice). La coerență conlucrează tehnicile de structurare a discursului, retorica (conform și Marcu 1997).

Pragmatica face distincția dintre emiterea și receptarea unui anumit mesaj. Dacă, din punct de vedere gramatical (sintactic), emițătorul și receptorul unui mesaj folosesc aceeași propoziție, din punct de vedere pragmatic trebuie luate în considerare scopurile, intenția emițătorului și efectul asupra receptorului (Ionescu-Ruxăndroiu 2003, pag.18) .

“Întemeindu-se pe concepte ca **intenție** a emițătorului și **efect** asupra receptorului, pragmatica presupune o abordare **retorică** a limbii” (Leech, în Ionescu-Ruxăndroiu 2003, pag.18)

Problema contextului

Contextul este mulțimea de entități, determinate temporal (istoric) și spațial, care concură la interpretarea unui semn. Contextul are trei tipuri de componente (Levinson, în Ionescu-Ruxăndroiu 2003, pag.19):

- **sociologică**: rolul și statutul social al participanților și locul și momentul comunicării;
- **psihologică** a participanților;
- **lingvistică**, în ansamblul discursiv al mesajului, în cazul comunicării în limbaj uman.

Din perspectiva lingvisticii computaționale, problemele de context includ identificarea referențelor contextuale cum ar fi anafora sau elipsa. Tehnic vorbind, implementările care rezolvă aceste probleme contextuale ridicate de pragmatică folosesc o listă a istoricului discursului, listă care poate fi asimilată, după părerea noastră, unui model mental rudimentar al aceluia discurs.

Pentru a înțelege mai bine problematica regăsirii referințelor corecte vom considera exemplul de mai jos, în care semnul lingvistic “El” din exemplul următor se referă la automobil:

Automobilul verde de care ți-am vorbit ieri a fost accidentat. El era parcat de mai mult timp într-un loc foarte circulat.

Din perspectivă lingvistică, pragmatică, rezolvarea acestei probleme implică, de multe ori și stabilirea contextului la care trebuie considerat că aparține semnul, simbolul, pentru a i se putea găsi denotarea dintre o mulțime de denotări posibile. De exemplu, mai jos, cel de-al doilea pronume “El” se referă la Ion și nu la automobil:

Automobilul verde de care ți-am vorbit ieri a fost accidentat. El era parcat de mai mult timp într-un loc foarte circulat. Ion a fost bolnav și nu a mai condus. El este însă acum restabilit.

Dintr-o perspectivă hermeneutică, stabilirea valorii unui simbol poate însă implica efectuarea unor raționamente și chiar considerarea întregii istorii a persoanelor implicate în contextul respectiv.

De exemplu, “El” din primul exemplu de mai jos se poate referi la automobil, la Ion, la Dan sau chiar la apartament. Deoarece însă doar automobilele pot fi “parcate”, este evident că se referă la automobil. În cel de-al doilea caz, “El” este legat la Dan, deoarece este evident că automobilele nu pot fi evazive. În cel de-al treilea caz însă, legarea pronumelui se poate face atât la automobil cât și la Dan. Decizia asupra referinței corecte se poate face pe baza istoriei referitoare la cine este de obicei neîngrijit.

Automobilul verde de care ți-am vorbit ieri în apartamentul lui Ion a fost accidentat mai de mult de Dan. El era parcat de mai mult timp într-un loc foarte circulat

Automobilul verde de care ți-am vorbit ieri în apartamentul lui Ion a fost accidentat mai de mult de Dan. El era, ca de obicei, evaziv.

Automobilul verde de care ți-am vorbit ieri în apartamentul lui Ion a fost accidentat mai de mult de Dan. El era, ca de obicei, neîngrijit.

Spre deosebire de interfețele cu manipulare directă, în cele în limbaj natural problema regulilor de succedare a interacțiunilor devine foarte importantă. Ele se materializează în:

- regulile derivate din teoria actelor de vorbire sau a implicării conversaționale, în cazul dialogurilor;
- regulile retorice, în cazul înțelegerii unui text.

Teoria actelor de vorbire

După cum remarca și Wittgenstein în opera sa de maturitate, pentru înțelegerea unei exprimări în limbaj natural, contextul exprimării este esențial. El a introdus teoria jocurilor de vorbire (Ducrot și Schaeffer 1996, pag.160, Furst și Trinks 1997, pag.166-168], pentru a explica de ce aceeași construcție lingvistică poate avea sensuri cu totul diferite în contexte diferite. Rolul contextului este esențial și în teoria actelor de vorbire (sau acte de limbaj, înțelegându-se prin limbaj o extensie care include și comunicarea ne-textuală), în care intenția vorbitorului și efectul asupra interlocutorului au o poziție centrală.

Teoria actelor de vorbire a fost introdusă de Austin și dezvoltată de Searle (Boboc 1979, pag.137). Se disting mai multe fațete ale unui act de limbaj, prezente într-o exprimare:

- Actul **locuționar** de a utiliza o construcție de comunicare (de exemplu, lingvistică), singurul considerat până la apariția pragmaticii.
- Forța **ilocuționară** (“nespusul” unei acțiuni, intenția celui care se exprimă);
- Efectul **perlocuționar** asupra interlocutorului.

“Austin deosebește astfel semnificația (în sens semantic) de “rolul ilocuționar al unui act de vorbire”. Teoria “actelor de vorbire” este astfel cumva opusul teoriei ultime a lui Wittgenstein: formulei după care “utilizarea îi dă expresiei” semnificație, Austin îi opune teza: se poate stabili semnificația unei exprimări, fără să fie clar cum este ea întrebuițată. “Numesc <<actul de a spune ceva>> (în sensul deplin al cuvântului): executarea unui act locuționar și, în acest context numesc studiul enunțurilor: studiul actelor locuționare sau al elementelor complete ale discursului ; “dar “putem spune că efectuarea unui act locuționar este și ea ipso efectuarea unui act ilocuționar”, pentru a cărui determinare trebui să știm “în ce mod folosim actele locuționare”. ” (Boboc 1979, pag.137).

Actele de vorbire au fost clasificate în diferite feluri. Cea mai simplă clasificare este în:

- **declarative**,
- **interogative**,
- **imperative**.

J. Austin face o distincție între actele **constataitive**, care descriu, relatează, consemnează o stare de fapt și **performative**, care presupun efectuarea unei acțiuni sau a unei schimbări a stării de fapt. Cele din urmă folosesc verbe de genul “a ordona”, “a promite”, “a jura” etc., și li se poate evalua rezultatul prin reușită sau eșec. Plecând de la verbele performative (din limba engleză), Austin distinge cinci clase de acte ilocuționare (Ionescu-Ruxăndroiu 2003, pag.35):

- **verdictive**, care dau un verdict, folosesc “a considera”, “a estima”;
- **exercitive**, decizionale, folosesc “a ordona”, “a cere”;
- **comisive**, care exprimă o angajare (“a garanta”, “a plănuși”);
- **comportamentale**, exprimă o atitudine, un comportament (“a critica”, “a mulțumi”);
- **expoitive**, (“a obiecta”, “a răspunde”).

John R. Searle identifică mai multe tipuri de acte de vorbire:

- **ilustrative** (“representatives”), care reprezintă o stare de fapt: aserțiuni, descrieri;
- **comisive** (“commissives”), care implică vorbitorul într-un curs viitor de acțiuni: promisiuni, amenințări;
- **directive** ce atrag atenția asupra efectuării unei acțiuni: comenzi, cereri;
- **declarații**, care aduc o anumită stare de lucruri: denumire, arestare, casatorie, binecuvântare;
- **expresive**, care indica starea psihologică sau atitudinea mentală a vorbitorului: feliicitări, mulțumiri, scuze;
- **verdicative**, care dau o apreciere: judecată, iertare.

Asigurarea succesului actelor de vorbire

Teoria actelor de vorbire poate fi folosită în asigurarea și evaluarea succesului unui act de vorbire. Altfel, pentru a fi considerat ca realizat cu succes, un act de vorbire trebuie să îndeplinească următoarele categorii de condiții:

- **esentiale** - adică respectarea “regulilor jocului” lingvistic - de exemplu, recunoașterea faptului că folosirea anumitor cuvinte înseamnă un act de limbaj și cunoașterea consecințelor aceluși act;
- **de sinceritate** a vorbitorului, care se referă la credințele, dorințele și intențiile vorbitorului;
- **preparatorii**, condiții necesare care trebuie satisfăcute de contextul imediat pentru ca acțiunea să aibă loc, de exemplu, ca interlocutorii să vorbească aceeași limbă;
- **de continut propozitional**.

Identificarea actelor de vorbire permite stabilirea și a succesiunii posibile a acestora. Se pot defini astfel **reguli de succesiune**, cum ar fi faptul că după un anumit tip de act este așteptat numai un alt tip de act ca replică. De exemplu, dacă considerăm o clasificare a actelor de limbaj în Self și Dimitrova 1999):

- informative,
- cereri,
- îndoială,
- dezaprobare,
- justificare,
- acceptare,
- sugestie a unui nou subiect (“focus of the discussion”),
- refuzare a unui nou subiect.

este evident că o îndoială sau o dezaprobare pot apare doar după o informare, o refuzare după o sugestie, o justificare doar după o îndoială sau o dezaprobare etc.

Teoria actelor de vorbire poate fi utilizată nu numai în context textual. Se poate vorbi și de **acte grafice** (Self și Dimitrova 1999) cum ar fi:

- indicarea (“pointing”),
- adăugarea,
- mutarea,
- ștergerea.

care pot fi utilizate pentru a exprima anumite acte de comunicare. Bineînțeles că și pentru acestea se pot stabili reguli de succesiune, ca în cazul actelor de vorbire.

Teoria implicaturii conversaționale a lui Grice

H.P Grice a reliefat faptul că într-o conversație multe lucruri sunt subînțelese, propunând teoria implicaturii conversaționale (“conversational implicature”). Un exemplu este propoziția:

“Ai bani la tine?”

care înseamnă, de fapt:

“Nu am nici un ban; poți să mă împrumuți?”

Implicatura conversațională este o inferență, implică un mesaj nespus explicit și necesită:

- utilizarea informației contextuale (inclusiv a cunoștințelor subînțelese);
- respectarea principiului cooperării, adică a unor reguli “ale jocului”.

Grice derivă din principiul cooperării mai multe maxime (Grice 1975):

- Maxima **relaționării**: Fiți relevanți!
- Maxima **cantității**: Fiți atât de informativi cât este necesar!
- Maxima **calității**: Spuneți doar ceea ce considerați adevărat și justificat suficient!
- Maxima **modalității**: Fiți scurt și evitați neclaritatea și ambiguitatea!

Aceste maxime pot fi folosite pentru desfășurarea dialogurilor, atât pentru a genera cât și pentru a analiza replici. De exemplu, să considerăm dialogul următor (Grice 1975):

- *Ce mai știi de Ionescu?*
- *Lucrează la o bancă. Încă nu l-a prins poliția...*

Acest dialog încalcă aparent maxima cantității. Dacă se consideră însă că interlocutorii cooperează, propoziția referitoare la poliție este foarte importantă deoarece “spune” foarte mult, are o forță ilocutionară importantă, afirmă implicit că Ionescu face lucruri pentru care ar trebui să dea socoteală în fața legii și, prin urmare ar trebui arestat. În concluzie, maxima cantității este, de fapt, respectată. Altfel spus, avem de-a face cu o **implicatură conversațională**, adică cu o deducție specifică pragmaticii, validă în contextul comunicațional dat.

Teoria relevanței a lui Sperber și Wilson

Dintr-o perspectivă cognitivă asupra pragmaticii, teoria lui Searle este mai apropiată de behaviorism, deoarece consideră doar aspectul de cod al limbajului, nu consideră procesele inferențiale (ReM01, pag.37). Teoria lui Grice este un pas înainte către cognitivism deoarece, pentru derivarea implicaturilor el se folosește de inferențe (ReM01, pag. 59).

Încercarea cea mai remarcabilă de a construi o pragmatică cognitivă aparține lui Dan Sperber și Deidre Wilson (Reboul și Moeschler 2001, Ionescu-Ruxăndroiu 2003). Teoria relevanței a celor doi, caută să acopere niște niște situații neexplicate de teoria lui Grice. Ei consideră că maxima relaționării (relevanța) acoperă toate celelalte maxime ale lui Grice. Totodată, ei consideră că orice comunicare verbală implică atât o dimensiune de codare-decodificare cât și una de ostensie-inferență (Ionescu-Ruxăndroiu 2003, pag.61). Caracterul ostensiv al unui act de comunicare este cel care are rolul de a atrage atenția receptorului, punând în evidență o anumită intenție a emițătorului (Ionescu-Ruxăndroiu 2003, pag.61).